

(Global Research, 15.2.2010)

И док се већи део светске штампе фокусира на Грчку (али и Шпанију, Ирску и Португал) као на најпроблематичнију област еврозоне, дотле много озбиљнија, разорнија, чак дословце смртоносна криза која је задесила земље постсовјетске економије некако успева да остане далеко изван очију јавности.

Нема сумње да је то због тога што је њихово искуство оптужница на рачун деструктивног ужаса неолиберализма – и политике коју Европа води према овим земљама: уместо обећане политике усмеравања ка развоју у складу са западноевропским смерницама, Европа их третира као области које треба колонизовати и претворити у извозна тржишта и тржишта које ће експлоатисати западне банке, одузети им сав економски вишак, одвући из њих обучену радну снагу, у ствари не само обучену него радну снагу уопште, лишити и непокретности и грађевина, и уопште свега што су наследиле из совјетске ере.

Летонија тренутно проживљава једну од најгорих економских криза на свету. Та криза није само економска, она је и демографска. Пад БДП од 25,5% током само последње две године (скоро читавих 20 одсто током 2009. године) већ сада је највећи пад БДП од када се то бележи. И сам ММФ у својим ружичастим прогнозама предвиђа даљи пад од 4%, чиме ће економски колапс Летоније надмашити америчку Велику депресију са почетка прошлог века. Али то још увек нису све лоше вести: ММФ предвиђа укупни дефицит од 4,2 милијарде евра, а у 2010. години из земље ће бити изнето још 1,5 милијарди евра, или око 9% БДП-а.

Штавише, летонска влада рапидно нагомилава дуг. Од само 7,9% БДП у 2007. години, дуг Летоније се пројектује на 74% БДП за ову годину, а ММФ очекује да ће се 2014. године стабилизovati на 89%, и то по најбољем сценарију ММФ-а. Тако ће дуг бити далеко изнад граница договорених у Мастрихту, дозвољених за улазак у еврозону. А опет, управо је улазак у еврозону био главни разлог који је Централна банка Летоније наводила за болне мере неопходне за одржавање стабилне вредности домаће валуте. Одржавање вредности валуте је дакле спржило камаре девизних резерви – које су иначе могле бити уложене у домаћу економију.

За све то време нико се на Западу не пита зашто Летонија трпи овакву судбину, тако типичну за балтичке и друге постсовјетске економије, само још мало екстремнију. С обзиром на то да је прошло безмало 20 година након што су 1991. године ове земље постигле слободу од СССР, тешко да се совјетски систем може окривити као једини узрочник свих њихових проблема. Чак се за све не може кривити ни само корупција, аманет из касног периода распада Совјетског савеза, само још више увећан, подигнут на куб, и чак охрабриван у свом клептократском појавном облику, који је толико поспешио богату жетву западних банкара и инвеститора. Управо су западни неолиберали финансирани ове привреде путем „*business friendly* реформи“ тако неуморно хваљених од Светске банке, Вашингтона и Брисела.

Много мањи нивои корупције су наравно пожељни (али коме другом би Запад веровао?), мада би њихов драматичан пад вероватно само поправио ствари до степена на коме би Естонија могла да рачуна на отворени пут у евродужничко ропство. И суседне балтичке земље на сличан начин пате од драматичног нивоа незапослености, пада економског раста, срозавања здравствених стандарда и повећане емиграције, стојећи на тај начин у директној супротности са земљама Скандинавије и Финском.

Џозеф Штиглиц, Џејмс Тобин и други економисти присутни на јавној сцени Запада почели су да објашњавају како нешто озбиљно није у реду са финансијским поретком који западни идеолошки трговци извозе на просторе на којима је колабирао совјетски систем. Неолиберална економија дефинитивно није била пут који је сама Западна Европа одабрала за свој опоравак након Другог светског рата. Овде је на делу био сасвим нов експеримент, који је генералну пробу имао у Чилеу, пред нишанима „момака из Чикага“. У Летонији су саветници били из Џорџтауна, али је идеологија суштински иста: демонтирај владу, а управљање пребаци политичким инсајдерима.

У сврху постсовјетске примене овог окрутног експеримента идеја је била да се западним банкама, финансијерима и тобожњим „слободнотржишним“ економистима (такозваним зато што су поклањали друштвену имовину, ослобађали је од опорезивања, дајући ново значење термину „џабалук“) дају слободне руке у највећем делу совјетског блока да би они дизајнирали читаве економије. Како се испоставило, међутим, сви њихови концепти су били истоветни. Имена реформатора су била различита, али већина њих је била везана за или финансирана од Вашингтона, Светске банке или Европске уније. А с обзиром на то да су ови спонзорисани од стране западних финансијских институција, не треба бити нимало изненађен што су они осмислили концепт који одговара њиховим финансијским интересима.

А такав некакав план не би усвојила ниједна демократска влада на западу. Јавна предузећа су раздвојена појединцима од поверења који су их брзопотезно препродали западним инвеститорима и локалним олигарсима који су свој новац држали на сигурном, на неком безбедном *off shore* рачуну у неком од западних пореских рајева. Поврх свега, креирани су локални порески системи који су омогућили да два традиционално највећа клијента банака на западу – некретнине и монополи над природном инфраструктуром – буду такорећи неопорезовани. На овај начин њихово изнајмљивање и монополска цена су на располагању западним банкама које их наплаћују кроз камату, уместо да буду домаћа пореска база од које би се реконструисале ове привреде.

У Совјетском Савезу скоро да нису постојале комерцијалне банке. Уместо да помогне овим државама да створе своје домаће банке, западна Европа је охрабрила своје банке да у овим привредама оформе кредитне линије и кредитну потражњу са каматама у еврима и другим конвертибилним валутама, и то због заштите самих банака. Ово представља кршење првог аксиома финансија: никад не индексирајте свој дуг у конвертибилној валути ако је ваш приход индексиран у неконвертибилној. (Али у случају земаља попут Исланда, Европа је обећала да ће помоћи овим земљама да се прикључе еурозони, уз одговарајуће политике подршке.) Такозване „реформе“ садржане су у показној вежби како да се опорезивање са бизниса и некретнина (иначе најдрагоценијих клијената банака) пребаци на радну снагу, не само као јединствена стопа пореза него и јединствена стопа социјалног пореза, да би се социјално и здравствено осигурање плаћали као накнада коју плаћа радна снага, а не да се исти финансирају из буџета који већински пуне виши порески разреди.

За разлику од праксе на Западу, овде није постојао значајан порез на имовину. Због тога је влада морала да порески оптерети раднике и индустрију. Али, опет за разлику од Запада, овде није постојао прогресивни порез на приход или богатство. Летонија је имала чак 59 одсто јединствене стопе пореза на радну снагу у много случајева. (Председавајући америчких конгресних одбора и њихови лобисти могу само да сањају о тако казненом порезу на радну снагу, као бенефиту за своје главне спонзоре!) Са оваквим порезом, европске земље нису имале због чега да страхују од економија које су се појавиле неоптерећене порезима, без икаквих наплата пореза на имовину и могле су да оптерете њихову радну снагу порезима, ниском ценом становања, ниским трошковима задуживања. Ове економије су заправо троване од почетка. То је оно што их је направило „тржишним“ и „business friendly“ са тачке гледишта садашње западне економске догме.

Без снаге да опорезују некретнине и другу имовину – или чак да наметну прогресивно

опорезивање у вишим пореским разредима – владе су биле приморане да опорезују радну снагу и индустрију. Ова *trickle down* [\[1\]](#) фискална филозофија нагло је подигла цене рада и капитала, док су индустрија и пољопривреда у неолибералним економијама постале сувише скупе да би биле конкурентне са „старом Европом“. У суштини, постсовјетске економије су претворене у извозне зоне за индустрије старе Европе и за банкарске услуге.

Западна Европа се развила, као што је речено, тако што је штитила своју индустрију и радну снагу, са наметнутим позамашним порезима на земљу и друге приходе који нису имали аналогон у нужним трошковима производње. Постсовјетске економије су овај приход „ослободиле“ да би га прикупиле западноевропске банке. Све ове економије, без икаквог задужења 1991. године, постепено су оптерећиване дугом, индексираним у конвертибилној валути, а не у њиховима валутама. Западне банке пак нису навикле да кредитима унапређују капиталне инвестиције, или јавне инвестиције и животни стандард. Највећи део ових кредита даван је углавном на основу већ постојећих актива, наслеђених из совјетског доба. Новоградња некретнина се истина захуктала, али њен највећи део је сада потонуо под теретом негативног капитала. Међутим, западне банке захтевају да Летонија и земље Балтика сада плате тако што ће исцедити још економског суфицита путем још неолибералнијих „реформи“ које прете да приморају још њихових радника да напусти земље у којима привреда замире и у којима влада сиромаштво.

Шаблон који подразумева владајућу клептократију на врху и презадужену радну снагу на дну – са slabим или непостојећим синдикатима, уз минималну заштиту на радном месту – поздрављен је као пословно-пријатељски модел који остатак света треба да опонаша. Постсовјетске економије су биле истински „неразвијене“, имале безнадежно високе цене и генерално нису могле да се такмиче са својим западним суседима ни под приближно једнаким условима.

Резултат је економски експеримент који се изгледа отео контроли, дистопија чије се жртве сада третирају као кривци. Неолиберална *trickle down* идеологија – чија се примена изгледа припрема у Европи и Северној Америци са једнако нападном реториком – била је толико економски деструктивна да те нације сада изгледају као да су претрпеле војни напад. Заиста је дошло време да се забринемо да ли је Балтик генерална проба онога што ћемо ускоро гледати у Сједињеним Државама.

Реч „реформа“ сада на Балтику задобија негативну конотацију, као што се десило и у Русији. Сада та реч почиње да означава регресију ка феудалној зависности. И док су шведски и немачки феудалци својим летонским имањима владали на основу тога што су

били земљопоседници, сада Балтиком управљају на основу својих девизних хипотека на регионалне некретнине. Кредитно ропство заменило је негдашње кметско ропство. Хипотеке далеко веће од стварне тржишне вредности некретнина, које су током прошле године пале за 50-70% (зависно од типа некретнине), такође су далеко веће од платежне моћи летонских власника. Обим девизног дуга је далеко већи од онога што ове земље могу да зараде од извоза производа свог рада, индустрије и пољопривреде у Европу (која тешко да жели увоз) или у друге делове света, у којима су се демократске владе заветовале да ће заштитити своју радну снагу, да је неће преварити и подвргнути је програмима штедње без преседана – све у име „слободног тржишта“.

Неколико деценија је прошло откако је у постсовјетске земље уведен неолиберални поредак, а резултати су катастрофални, толико да чак представљају злочин против човечности. Није дошло до економског раста. На имовину из совјетске ере једноставно је натоварен дуг. То није начин на који се Западна Европа развила након Другог светског рата, а ни пре њега – као ни Кина нешто скорије. Ове државе су пратиле класичан пут заштите домаће индустрије, инвестирања у јавну инфраструктуру, прогресивног опорезивања, јавног здравства и прописа о заштити на радном месту, правне забране против инсајдерских злоупотреба и пљачки – све саме анатеме неолибералне идеологије слободног тржишта.

Оно што је очито је да су овде у питању основне претпоставке за светски економски поредак. У сржи данашње кризе економске теорије и политике су скоро заборављене премисе и водећи концепти класичне политичке економије. Џорџ Сорос, професор Стиглиц и други описују глобалну казино економију (у којој је и сам Сорос имао удела) где су се финансије одвојиле од процеса стварања богатства. Финансијски сектор има претерана, чак ненаплативо висока потраживања у односу на реалну економију робе и услуга.

У томе је лежала забринутост класичних економиста када су се усмерили на проблем рентијера, власника имовине и посебних привилегија чији су приходи (без додатних трошкова производње) довели до де факто пореза на економију – у овом случају, наметањем дуга. Класични економисти су препознали потребу да финансије подреде потребама стварне економије. Таква је филозофија била водећа у америчким банкарским прописима током тридесетих, које су западна Европа и Јапан следиле од педесетих до седамдесетих како би унапредиле улагање у производњу. Уместо да тестирају способност финансијског сектора да се укључи у спекулативни вишак, Сједињене Државе су укинуле те прописе осамдесетих. Од нешто мало испод 5% од укупног профита САД-а у 1982. години, профит финансијског сектора по одбитку пореза порастао је на читавих 41% у 2007. У ствари, ефекат ове активности са нултом сумом је представљао додатни „порез“ над привредом.

Поред финансијског реструктурисања, главна алатка у класичном прибору била је пореска политика. Циљ је био наградити рад и стицање богатства, и прикупити све *free lunch*

из „спољне“ друштвене економије као природне пореске базе. Предност овакве пореске политике је што је умањивала опорезивање на стечени добитак (плате и приходи). Земљиште је сматрано природним добром које нема везе са трошковима производње у смислу радне снаге (те стога нема никаквих трошкова производње). Али уместо да то буде природна пореска основа, постсовјетске владе су дозволиле да их банке оптерете дугом, а пораст у вредности изнајмљивања земље претворе у камату. Резултат свега, речено класичном терминологијом, јесте финансијски порез наметнут друштву у целини – приход које је друштво требало да акумулира као пореску основицу коју ће онда инвестирати у економску и социјалну инфраструктуру како би цело друштво постало богатије. Алтернатива томе је опорезовати земљу и индустријски капитал. Међутим, оно чега се порески систем одрекао сада прикупљају банке у облику све већих цена земљишта – цена на коју купци плаћају хипотекарну камату.

Класични економисти нису могли да предвиде проблеме које Летонија сада има. Без скоро икаквих ограничења у сфери финансија или регулатива на монополско формирање цена, без заштите индустрије, приватизацијом јавних добара како би се створиле економије по принципу „наплатне рампе“ (“tollbooth economies”) и пореском политиком која осиромашује радну снагу и индустријски капитал а награђује спекуланте, привреда Летоније се није много економски развила. Али оно што јесте постигла – и због чега је тако нештедимице хваљена од Запада – јесте њена спремност да направи огроман дуг којим ће спонзорисати своју економску пропаст. Летонија је добила премало индустрије, и премало пољопривредне модернизације, али зато има приватни дуг од преко 9 милијарди латија – за који је сада извесно да ће бити пребачен на рачун владе, управо како се то десило са извлачењима из дугова америчких банака.

Да је овај кредит био понуђен продуктивно како би се изградила привреда Летоније, тада би он био прихватљив. Али он је у највећој мери био непродуктиван, намењен инфлацији цена земљишта и луксузној потрошњи, и бацио је Летонију на колена, у стање блиско дужничком ропству. Желећи да ствари прикаже ружичастијим и поспешити оптимизам, Банка Летоније је изјавила како је криза достигла своју најнижу тачку. Извоз је коначно почео да се опоравља, али је привреда још увек у грозној беспарици. Ако се садашње стање настави, неће бити ни Летонаца који би наследили тај неки економски опоравак. Незапосленост још увек износи преко 22%. Десетине хиљада Летонаца напустили су земљу, а још десетине хиљада су одлучили да немају децу. Ово је природан одговор на товарење милијарди латија приватног и јавног дуга на грбаче становника. Летонија није на путу ка финансијском благостању које има запад, нити постоји излаз из њене садашње регресивне пореске политике и антирадна снага, антииндустрије и

анти-пољопривреде неолиберализма који је Брисел све време слаткоречиво наметао као услов за подржавање централне банке Летоније уз јемство, само да би она могла да плати шведским банкама које су осмислиле тако непродуктивне и паразитске зајмове.

Алберт Ајнштајн је рекао да је „лудост када непрестано понављате једну исту ствар, а очекујете другачије резултате“. Летонија већ скоро 20 година спроводи исти самодеструктивни, антивладин, антираднички, антииндустријски, антипољопривредни „прозападни“ Вашингтонски консензус, а резултати су све гори и гори. У овом тренутку, задатак је ослободити привреду Летоније неолибералног пута ка неокметству. За очекивати је да ће бити изабран пут зацртан од економиста класичара из 19. века, који су усмеравали просперитет који сада видимо не само на западу него и у источној Азији. Али ово ће захтевати промену економске филозофије – а за то ће бити потребна промена владе.

Питање је како ће одговорити Европа и Запад. Хоће ли признати своју грешку? Или ће се понашати безобразно до краја? Знаци које данас уочавамо не обећавају. Запад тврди да радна снага није још довољно осиромашена, да индустрија није још довољно изгладњивана, а економисти да пацијент није довољно крварио.

Ако је ово оно што Вашингтон и Брисел сада причају Балтику, замислите шта се тек спремају да ураде сопственом становништву.

<http://www.globalresearch.ca/index.php?context=va&aid=17627>

[1] "Trickle-down економија" се односи на политику смањења пореза богатима (првенствено пореза на капиталну добит) у уверењу да ће тиме поспешен економски раст "тећи на доле", односно изазвати индиректну корист за средње и ниже класе, које немају директну корист од политике смањења ових пореза. Као наслеђе тзв. реганомике овај модел је критикован у смислу да једноставно не функционише а практично је оповргнут најновијом кризом финансијског сектора и епидемијом фискалних дефицита, уз велики пораст незапослености и сиромаштва у највећем броју земаља који су *trickle-down* модел у мањој или већој мери применили (прим.прев.).

Летонија и неолиберално лудило

Пише: Мајкл Хадсон, Џеф Самерс
четвртак, 25 фебруар 2010 07:14
